
**GRUPA EKSPERTÓW ONZ
DS. NAZW GEOGRAFICZNYCH
(UNGEKN)**

**20 Sesja Sekcji UNGEKN Europy Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej
Zagrzeb, Chorwacja, 9-11 luty 2011**

**Polskie wykazy nazw geograficznych świata.
Zeszyt 12. Europa – część II**

Maciej Zych, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej
Polskiej

Polskie wykazy nazw geograficznych świata. Zeszyt 12. Europa – część II

W 1951 roku Komisja Nazw Geograficznych (nazwa stosowana do 1953 r., w latach 1953-72 Komisja Ustalania Nazw Geograficznych, 1973-1984 Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych Świata, 1984-2001 Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski, od 2001 r. Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej – KSNG), powołana w 1951 roku przy Polskim Towarzystwie Geograficznym, podjęła prace mające na celu ujednoczenie stosowania nazw geograficznych w Polsce oraz przygotowanie wykazu nazw uznanych za poprawne i zalecanych do stosowania. Do 1956 r. Komisja ustaliła 19 720 nazw obiektów z całego świata, wśród których dużą część stanowiły egzonymy. Wykazy ustalonych nazw ukazywały się systematycznie w latach 1952-1956 w postaci 15 zeszytów. W 1959 r. został wydany zbiorczy wykaz, poprawionych i zaktualizowanych nazw zawartych w zeszytach, zawierający około 25 000 nazw. Nazwy zawarte w tym wykazie zostały uznane przez Komisję Kultury Języka Komitetu Językoznawczego Polskiej Akademii Nauk za normę i w związku z tym były szeroko stosowane w wielu słownikach, encyklopediach i opracowaniach geograficznych.

W późniejszych latach Komisja opracowywała i publikowała jedynie wykazy nazw państw (1975-1977, 1986, 1997, 2003, 2006, 2007) oraz ustalonych polskich egzonymów (1982 – tylko Europa, 1994-1996 – cały świat).

Blisko 50 lat po rozpoczęciu prac nad pierwszym wykazem, w 2002 roku Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej rozpoczęła prace nad *Nazewnictwem geograficznym świata*, opracowywanym przez liczne grono specjalistów: geografów, historyków, językoznawców, kartografów. W trakcie postępu prac publikowane są zeszyty z nazwami z poszczególnych regionów świata. Ukazało się dwanaście zeszytów: 1. Ameryka, Australia i Oceania; 2. Bliski Wschód; 3. Afryka; 4. Azja Południowa; 5. Azja Środkowa i Zakaukazie; 6. Białoruś, Rosja, Ukraina; 7. Azja Południowo-Wschodnia; 8. Antarktyka; 9. Azja Wschodnia; 10. Morza i oceany; 11. Europa – część I, 12. Europa – część II¹. Łącznie w wykazach znajdują się nazwy geograficzne dla około 53 000 obiektów geograficznych.

W ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat zmieniały się zasady, którymi kierowano się przy ustalaniu zalecanego nazewnictwa. Chodzi przede wszystkim o poprawność stosowania egzonymów. Początkowo zalecano ich szerokie używanie, a nawet spolszczanie tych nazw, które w Polsce znane nie były. Później, ze względu na zalecenia UNGEGN, okazywano znacznie większą w tym względzie ostrożność. Problem jest jednak złożony, budzi kontrowersje i zrozumiałe spory, a opinie i podejmowane w tych sprawach przez Komisję decyzje czasami były bardzo dyskusyjne. Komisja stoi obecnie na stanowisku, że nie powinno się usuwać tych nazw, które w polskim języku są utrwalone i które, świadcząc często o kontaktach łączących Polskę z odległymi niekiedy krajami, stanowią część polskiego dziedzictwa kulturowego, którego nie można zabierać. Dotyczy to także terenów historycznie związanych z Polską, na których znajduje się liczna polska mniejszość – dla obszarów tych szczególnie ważne jest poprawne ustalenie nazewnictwa zalecanego do stosowania w Polsce. Jednocześnie używanie nazw oryginalnych ułatwia kontakty i umożliwia korzystanie ze źródeł zagranicznych, przede wszystkim z internetu. Dlatego z jednej strony należy chronić te polskie nazwy, które na ochronę zasługują, a z drugiej strony eliminować nazwy wprowadzone pochopnie lub które wyszły z użycia.

Rozwiązania przyjęte przez Komisję wynikały często z gorących dyskusji i nie są pozbawione subiektywizmu. Kryteria ustalania nazw nie mogą być bowiem jednoznaczne – tym bardziej, że język jest żywy. Równie dyskusyjny jest z pewnością dobór nazw obiektów

¹ Wersję elektroniczną wykazów, w postaci plików pdf, można pobrać z internetowej strony Komisji: http://ksng.gugik.gov.pl/wydawnictwa_ngs.php

geograficznych ujętych w poszczególnych zeszytach – choć starano się zawsze, aby zawierały one obiekty największe, najbardziej znaczące i charakterystyczne, najlepiej znane, najczęściej odwiedzane lub pojawiające się w literaturze.

W wykazach uwzględniane są nazwy dwóch rodzajów – polskie egzonimy oraz endonimy. Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej standaryzuje wyłącznie polskie nazwy, nie zajmuje się zaś standaryzacją endonimów, a zawarte w wykazach egzonimy są jedynymi zalecanymi przez Komisję polskimi nazwami – brak egzonimu dla danego obiektu jest jednoznaczne ze stwierdzeniem, że Komisja nie zaleca dlań polskiej nazwy, nawet jeżeli taka spotykana jest w niektórych publikacjach, a jedyną zalecaną formą jest nazwa oryginalna.

W wykazach starano się podać oficjalne formy endonimów, pochodzące z narodowych wykazów nazewniczych, map topograficznych i innych oficjalnych źródeł. Kiedy okazywało się to niemożliwe, korzystano z najbardziej wiarygodnych publikacji międzynarodowych. Dlatego niekiedy formy nazw urzędowych mogą budzić wątpliwości, bo choć ich ustalanie odbywało się z dużą starannością, to jednak napotymano czasem na trudne do pokonania przeszkody. Mogły one wynikać z braków w materiałach źródłowych, a nawet, bo i to się zdarzało, z różnych, sprzecznych wersji nazewnictwa podawanych w oficjalnych publikacjach instytucji rządowych lub organów ustawodawczych.

Dla nazw w językach posługujących się pismami niełacińskimi podano zapis zlatynizowany zgodnie z zasadami, które Komisja zaleca do stosowania w Polsce dla nazw geograficznych z danego języka. W przypadku większości takich języków podano zapis zarówno w polskiej transkrypcji, jak i w transliteracji. Należy podkreślić, że zapis w polskiej transkrypcji nie oznacza, że mamy do czynienia z polską nazwą – pomimo zapisu polskimi literami nazwa pozostaje endonimem.

Przedstawione powyżej uwagi odnoszą się również do 12 zeszytu *Nazewnictwa geograficznego świata. Europa – część II*, poświęconego 30 państwom i terytoriom zachodniej, południowej i północnej części Europy (zeszyt obejmuje nazwy obiektów geograficznych położonych na terenie Andory, Austrii, Belgii, Danii, Finlandii, Francji, Gibraltaru, Guernsey, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Islandii, Jan Mayen, Jersey, Liechtensteinu, Luksemburga, Malty, Monako, Niemiec, Norwegii, Portugalii, San Marino, Svalbardu, Szwajcarii, Szwecji, Watykanu, Wielkiej Brytanii, Włoch, Wyspy Man oraz Wysp Owczych). Jest to obszar, dla którego istnieje wiele materiałów nazewniczych, a szczegółowe mapy poszczególnych państw są w miarę łatwo dostępne. Jednak pomimo takiej dostępności materiałów, niektóre kwestie nazewnicze są skomplikowane, gdyż w większości uwzględnionych państw istnieje nazewnictwo w językach mniejszości narodowych – w niektórych krajach języki mniejszości narodowych są językami oficjalnymi na części terytorium, w innych pomimo, że języki te nie są oficjalne, stosowane jest nazewnictwo w tych językach. Konsekwentnie starano się zatem podawać urzędowe nazwy w językach mniejszości, wszędzie tam, gdzie one występują, korzystając głównie z odpowiednich aktów prawnych oraz wykazów nazw i map. Po drugie, starano się podać pełne nazewnictwo dla krajów wielojęzycznych, co w kilku przypadkach oznaczało dotarcie do form nazewniczych rzadko spotykanych w publikacjach dostępnych w Polsce (np. nazwy irlandzkie w Irlandii, maltańskie na Malcie, luksemburskie w Luksemburgu, czy w języku manx na Wyspie Man).

W wykazie przedstawiono nazwy obiektów geograficznych, które, wyłącznie z językowego punktu widzenia, Komisja uznała za poprawne i zgodne z dotychczas zgromadzoną wiedzą. W żadnym wypadku zalecenia te nie mają nic wspólnego z zajmowaniem przez Komisję jakiegokolwiek stanowiska w sprawach politycznych lub dotyczących administracyjnej przynależności poszczególnych terytoriów. Jakiegokolwiek stanowiska w kwestii politycznej, jeżeli muszą być podjęte, są zawsze konsultowane z Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

Zeszyt rozpoczyna się listą zalecanych nazw oceanów oraz wielkich jednostek fizycznogeograficznych lub regionalnych, które swymi wielkościami przekraczają z reguły powierzchnie kilku krajów. Następnie zamieszczono nazwy według państw, dla których podano skróconą nazwę polską i nazwę w obowiązujących w nich językach urzędowych. Z kolei nazwy poszczególnych obiektów geograficznych ułożono z podziałem na 55 kategorii (zob. zał. 1). Występowanie poszczególnych kategorii obiektów geograficznych zależy od specyfiki danego państwa, dlatego też w poszczególnych krajach niektóre z kategorii nie występują. W ramach poszczególnych kategorii nazwy ułożono alfabetycznie w szyku właściwym (prostym).

Hasła odnoszące się do poszczególnych obiektów geograficznych zawierają nazwę spolszczoną (egzonim), jeśli taka jest zalecana (pisaną pogrubioną kursywą), a następnie nazwę oryginalną, w języku urzędowym (endonim) – lub nazwy oryginalne, jeśli obowiązuje więcej niż jeden język urzędowy lub dany obiekt ma urzędowe nazwy w kilku językach. W przypadku, gdy dla jednego obiektu podane zostały nazwy w kilku językach, zawsze po nazwie podano nazwę języka, w którym dana nazwa funkcjonuje. Dla państw i terytoriów, w których dwa lub trzy języki mają status języków urzędowych całego państwa lub terytorium (Guernsey, Irlandia, Jersey, Luksemburg, Malta, Watykan, Wyspa Man, Wyspy Owcze) nazwy przeważnie podano w kolejności alfabetycznej polskich nazw tych języków (wyjątkiem są tu Malta, dla której jako pierwsze podano nazwy w języku maltańskim, Wyspy Owcze, dla których jako pierwsze podano nazwy w języku farerskim oraz Watykan, dla którego podano przeważnie tylko nazwy włoskie). Dla trzech państw formalnie w całości wielojęzycznych (Belgia, Finlandia, Szwajcaria), w których faktyczne stosowanie języka zależy od regionu, jako pierwsze podano nazwy w urzędowym języku danego obszaru, nazwy w pozostałych państwowych językach urzędowych podając na dalszym miejscu i zapisując je kursywą (jeżeli na danym obszarze są dwa języki urzędowe, to nazwy podano w kolejności alfabetycznej polskich nazw tych języków). W przypadku, gdy w danym państwie występują regionalne języki urzędowe lub poszczególne obiekty mają urzędowe nazwy również w językach mniejszości, nazwy w tych językach podano po nazwach w języku państwowym (wyjątkiem są sytuacje, gdy nazewnictwo geograficzne urzędowo ustalone jest wyłącznie w języku regionalnym – w takich przypadkach nazwy w języku ogólnopaństwowym, jako nieurzędowe, podano na drugim miejscu i zapisano kursywą).

Przykłady ułożenia haseł:

Bruksela; Bruxelles; Ville de Bruxelles [*fr.*]; Brussel; Stad Brussel [*nid.*]; *Brüssel*; *Stadt Brüssel* [*niem.*]

Tarxien; Hal-Tarxien [*malt.*]; Tarxien [*ang.*]

Santa Coloma de Gramenet [*kat.*]; *Santa Coloma de Gramanet* [*hiszp.*]

Jezioro Nezyderskie; Neusiedler See

Alpy Retyckie; Rätische Alpen [*niem.*]; Alpi Retiche [*wł.*]; *Alpes rhétiques* [*fr.*]

Jeżeli podawane są polskie nazwy wariantowe (np. Kordoba; Kordowa), to nazwa pierwsza w kolejności jest tą, którą Komisja uważa za właściwszą, uznając jednak pozostałe za dopuszczalne. Czasem podawany jest tylko egzonim; oznacza to, że dany obiekt geograficzny nie jest nazywany w kraju, w którym jest położony lub nie odnaleziono poprawnej lokalnej nazwy tego obiektu. W przypadku nazw wariantowych w językach urzędowych na pierwszym miejscu podawano nazwę główną danego obiektu. Dla niektórych obiektów podano także nazwy historyczne, w tym nazwy niedawno zmienione.

Dla poszczególnych języków podano także słowniczki terminów geograficznych. W słowniczkach podano terminy geograficzne pojawiające się w nazwach wymienionych w wykazie oraz inne ważniejsze terminy. Najobszerniejszy jest słowniczek dla terminów stosowanych w języku angielskim.

Język	Liczba terminów geograficznych
angielski	258
duński	93
farerski	33
fiński	106
francuski	203
hiszpański	197
irlandzki	86
islandzki	111
kataloński	96
luksemburski	51
maltański	60
manx	69
niderlandzki	126
niemiecki	216
norweski	152
portugalski	142
retoromański	58
szwedzki	137
włoski	131

Tab. 1. Ilość terminów rodzajowych uwzględniona w słowniczkach dla poszczególnych języków

W wykazie *Nazewnictwo geograficzne świata. Zeszyt 12. Europa – część II* wymieniono łącznie nazwy dla 8241 obiektów geograficznych. Polskie egzonimy posiada 1411 z tych obiektów, a ponieważ dla części obiektów istnieją po dwa egzonimy, łącznie w wykazie uwzględniono 1471 polskich nazw (tab. 2).

	obiekty	obiekty z egzonimami	egzonimy
wielkie regiony	11	11	12
Andora	52	4	4
Austria	358	89	91
Belgia	263	40	41
Dania	270	36	38
Finlandia	369	38	40
Francja	721	207	211
Gibraltar	15	5	5
Guernsey	73	5	5
Hiszpania	626	100	109
Holandia	299	49	50
Irlandia	307	29	30
Islandia	303	8	9
Jan Mayen	18	2	2

Jersey	55	4	4
Liechtenstein	53	4	4
Luksemburg	68	7	7
Malta	101	11	11
Monako	26	10	11
Niemcy	531	246	259
Norwegia	549	18	19
Portugalia	343	24	29
San Marino	35	5	5
Svalbard	193	68	68
Szwajcaria	444	57	57
Szwecja	545	32	35
Watykan	22	21	21
Wielka Brytania	804	72	76
Włochy	599	200	208
Wyspa Man	84	5	5
Wyspy Owcze	104	4	5
RAZEM	8241	1411	1471

Tab. 2. Ilość obiektów i egzonimów uwzględnionych w publikacji

Wykaz *Nazewnictwo geograficzne świata. Zeszyt 12. Europa – część II* dostępny jest w wersji elektronicznej, w postaci plików pdf, na internetowej stronie Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych Poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej: http://ksng.gugik.gov.pl/pliki/zeszyty/zeszyt_12.pdf.

Załącznik 1

Wykaz i kolejność kategorii nazw geograficznych

- jednostki administracyjne
- miejscowości
- części miejscowości
- stacje badawcze
- krainy, regiony
- oceany
- morza
- inne akweny morskie
- zatoki
- cieśniny
- jeziora
- grupy jezior
- zatoki na jeziorze
- rzeki
- kanały
- wodospady
- lodowce
- bagna
- wyspy
- grupy wysp, archipelagi
- wyspy na jeziorze lub rzece
- grupy wysp, archipelagi na jeziorze
- półwyspy
- przylądki
- wybrzeża
- delty
- pojezierza
- niziny, równiny
- doliny
- kotliny
- wyżyny, płaskowyże
- góry
- szczyty
- przełęcz
- lasy, puszcze
- jaskinie
- inne obiekty naturalne
- obszary ochrony środowiska
- rejony przemysłowe
- miejsca wydobycia lub występowania surowców mineralnych
- zapory
- drogi
- koleje
- ulice
- place
- mosty
- tunele
- inne obiekty komunikacyjne
- świątynie, klasztory, miejsca kultu
- forty, twierdze, zamki
- cmentarze, nekropole
- mauzolea
- ruiny osiedli
- inne zabytki
- inne obiekty antropogeniczne